

DERTIG JAAR WAZA LOGONE-VLOEDVLAKTE IN KAMEROEN WAT IS HET PERSPECTIEF VOOR DE KOMENDE DRIE DECENNIA?

Jan Willem Molenaar

Waza Logone-vloedvlakte

Dit artikel roept de Kameroense regering en de internationale gemeenschap dringend op tot actie. Red wat er nog te redde valt in de ecologisch unieke Waza Logone-vloedvlakte. De afgelopen dertig jaar zijn hier vele ontwikkelingen in gang gezet, met slechts een mager resultaat. Ontwikkelaars en natuurbeschermers verlaten het gebied, de inwoners van het gebied achterlatend in een vicieuze cirkel van armoede, toenemende degradatie van natuurlijke hulpbronnen, oplopende conflicten en versnelde afname van biodiversiteit.

De wetlands in Noord-Kameroen en Tsjaad beslaan ruim achtduizend vierkante kilometer en daarmee tien procent van de belangrijkste wetlands in de West-Afrikaanse Sahel. De vloedvlakte, met de RAMSAR-status Wetland of International Importance, is zowel een vogelreservaat voor grote aantallen migrerende en daar residerende vogels als een belangrijke viskraamkamer in het stroomgebied van het Tsjaad-meer. De Waza Logone-vloedvlakte, en vooral het Waza National Park, is de laatste plaats in de West-Afrikaanse Sahel met een enorme diversiteit aan

wild, waaronder verschillende grote zoogdieren en bedreigde soorten. Bijna tweehonderdduizend mensen gebruiken de vloedvlakte voor de visvangst, landbouw en veeteelt. Ook is het gebied van cruciaal belang voor de nomadische veehouders uit omliggende landen.

In 1979 werd in de vloedvlakte de Maga-dam gebouwd. Milieu-effectrapportages waren destijds nog geen standaard bij grootschalige infrastructurele projecten. Het door de dam ontstane meer, het Maga-meer, moest de watervoorziening garanderen voor zeven-duizend hectare rijst in het irrigatieproject SEMRY II. De geïrrigeerde rijstverbouw moest de regionale voedselvoorziening garanderen, de exodus uit rurale gebieden een halt toeroepen en bijdragen aan de nationale zelfvoorziening in rijst. SEMRY (Société d'Expansion et de Modernisation de la Riziculture à Yagouais) is opgezet door de regering van Kameroen, met een 29 miljoen dollarlening van de Wereldbank.

De rijstverbouw floreerde aanvankelijk, en Maga ontwikkelde zich tot een bescheiden provinciale stad. Het effect van de dam op

het achterliggende stroomgebied bleek echter desastreus. De dam ving het water op van de verschillende seizoensgebonden rivieren uit het Mandaragebergte en de Logonerivier, en blokkeerde de natuurlijke weg naar de vloedvlakte. Deze hydrologische veranderingen in combinatie met verschillende jaren van relatieve droogte zorgden voor een aanzienlijke vermindering van de jaarlijkse overstroming in het gebied. Dit had tot gevolg dat de vegetatie veranderde, dieren wegtrokken op zoek naar water, migrerende vogels geen geschikte habitat meer vonden, en lokale gemeenschappen moeite hadden om hun gespecialiseerde gebruik van de natuurlijke hulpbronnen voort te zetten. Dit resulteerde in een afname in biodiversiteit, een exodus van migranten naar andere regio's en toegenomen conflicten over natuurlijke hulpbronnen.

De problematiek trok de aandacht van de internationale gemeenschap. Een reeks studies midden jaren tachtig resulteerde in het Waza Logone Project (1992-2004), een samenwerking tussen IUCN en de regeringen van Nederland en Kameroen. Het project had tot doel de ecologie van de vloed-

Waza Logone-vloedvlakte

vlakte te rehabiliteren en de nationale parken te beschermen. Dit moest leiden tot een structurele toename van de biodiversiteit en een duurzame verbetering van de levenskwaliteit van de bevolking. Sinds de implementatie ervan zijn verschillende andere programma's, projecten en activiteiten geïnitieerd in de regio ter bescherming van de biodiversiteit en lokale ontwikkeling. De laatste twintig jaar zijn tientallen miljoenen dollars geïnvesteerd door de Kameroense regering, door multilaterale instituties en internationale donoren. Vele lokale en internationale experts waren betrokken bij het opstellen, ontwerpen, implementeren en evalueren van de onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten.

Nu, dertig jaar na de bouw van de dam en ruim twintig jaar na de komst van de eerste ontwikkelingsorganisaties, is de situatie in Waza Logone kritieker dan ooit. De productiviteit van de SEMRY's rijstvelden is ver beneden verwachting. Deze rijst is over het algemeen minder competitief geprijsd dan geïmporteerde rijst, en de verwerkingsfaciliteiten functioneren al niet meer sinds midden jaren tachtig. Om operationeel te blijven heeft SEMRY continu extern financiële steun nodig. Slechte managementpraktijken van de irrigatievelden resulteerden de afgelopen jaren meermalen in geweld en verzet onder

gefrustreerde rijstboeren. Het Maga-meer is bovendien aan het verzanden, waardoor de watercapaciteit vermindert. In het regenseizoen loopt de dam elk jaar weer groot gevaar op doorbreken, met als mogelijk gevolg het verlies van een groot aantal mensenlevens.

Benedenstrooms van de dam neemt de kwaliteit van het natuurlijke ecosysteem en de ecosystemendiensten snel af. De vispopulatie blijft slinken, graasgronden verarmen, en het Waza National Park is in dermate kritieke staat dat zelfs het bestaan ervan op het spel staat. Het aantal olifanten en leeuwen is de laatste vijftien jaar gedaald met respectievelijk 78% en 60%. En wordt het huidige stroopniveau onverminderd voortgezet, dan zal de *buffon cob* (antilope) in het park binnen twee jaar zijn uitgestorven. De bevolking leeft nog steeds in grote armoede, de voedselvoorziening is onzeker en de conflicten over de toegang tot natuurlijke bronnen worden steeds gewelddadiger. In de afgelopen vijftien jaar zijn 'destructieve' vismethoden geïntroduceerd, met als meest verwoestende het web aan viskanalen dat de vloedvlakte ontwaterd en de overstromingsperiode verkort. In 2007, bijna dertig jaar na de bouw van de dam, leidde het watertekort tot misoogsten, tot het bijna ineenstorten van de visserij, en tot een afname van geschikte wei-

degronden. De huidige situatie drijft de bevolking tot wanhoop, de kans op gewelddadige conflicten over de schaarse natuurlijke hulpbronnen neemt daarmee verder toe.

Toch resulteerden diverse initiatieven voor ontwikkeling van de vloedvlakte de laatste decennia in concrete resultaten. Enkele voorbeelden:

- SEMRY voorziet in het inkomen van vele boerenfamilies, en Maga heeft zich ontwikkeld tot een stad met belangrijke regionale basisvoorzieningen en -faciliteiten.
- Over het algemeen is de toegang tot schoon drinkwater en tot bepaalde medische en onderwijsvoorzieningen verbeterd.
- De introductie van kleinschalige rijstverbouw en verbeterde visdroogtechnieken zijn succesvol gebleken in het creëren van inkomen en leidden tot een verbeterde gezondheid en voedselveiligheidsituatie.
- Er zijn vijftig kilometer trekpaden voor vee afgebakend, die min of meer worden gerespecteerd door betrokken bevolkingsgroepen, hoewel benodigde monitoring momenteel ontbreekt.
- Verschillende maatschappelijke belangenorganisaties hebben hun organisatorische capaciteit succesvol versterkt en vormen thans de sturende krachten in het regionale debat over duurzame ontwikkeling.

Huidige situatie drijft bevolking tot wanhoop - kans op gewelddadige conflicten over schaarse natuurlijke hulpbronnen neemt verder toe

Helmut Dingenans

- Op de vloedvlakte is het natuurlijke bevoeiingsproces deels hersteld door het Waza Logone Project dankzij het succesvol doorbreken van twee dijken.
- De afgelopen decennia is een enorme hoeveelheid informatie verzameld die de basis kan vormen voor toekomstige interventies.
- Dankzij alle projecten en onderzoek is het bewustwordingsniveau van de lokale bevolking over duurzame ontwikkeling gestegen, evenals haar participatie in besluitvormingsprocessen.

Al deze successen ten spijt is de situatie in de Waza Logone-vloedvlakte slecht, misschien zelfs wel slechter dan twintig, dertig jaar terug. De belangrijkste doelstellingen van SEMRY en het Waza Logone Project zijn niet behaald: er is nog geen voedselzekerheid in de regio, de biodiversiteit wordt nog steeds bedreigd, de natuurlijke hulpbronnen van de vloedvlakte staan onder enorme druk, en de levenskwaliteit van de bevolking is onacceptabel laag.

Op grond van de huidige condities is de toekomst van de Waza Logone-vloedvlakte bepaald niet hoopgevend. Het economisch potentieel en de biodiversiteit staan op het punt van verdwijnen. Op alle niveaus is dringende actie nodig om dit tegen te gaan.

Gelukkig dringen de urgentie van de situatie en de daaraan verbonden uitdagingen gestaag tot de lokale bevolking door. Lokale overheden en maatschappelijke organisaties zijn gezamenlijk korte- en langetermijnacties aan het formuleren voor een duurzame toekomst, en nemen zo verantwoordelijkheid voor de toekomst van de vloedvlakte. De urgentie hiervan is ook toegenomen door de onlangs bekend gemaakte Chinese miljoeneninvesteringen in de exploratie naar olie in het gebied. Indien dezelfde fouten worden gemaakt als met de introductie van SEMRY, zullen de gevolgen voor de Waza Logone-vloedvlakte niet te overzien zijn.

Maar de vraag is nu: Wie zal de lokale groepen ondersteunen in hun pogingen scenario's uit te werken gericht op een werkelijk duurzame ontwikkeling van de regio? Hoe kunnen de Kameroense regering, de internationale gemeenschap en het bedrijfsleven zich bij dit proces aansluiten? Voor toekomstige interventies is het belangrijk de ervaringen, de lessen uit het verleden, erbij te betrekken. Een eerste belangrijke les is dat duurzame ontwikkeling een langetermijnproces is en zo ook benaderd dient te worden. Zeker natuurbehoud vraagt om langetermijncommitment met voldoende middelen. De tweede les is het belang van lokaal eigen-

dom: elke interventie zou moeten zijn gebaseerd op de bestaande lokale dynamiek, en zou deze moeten ondersteunen. Hierbij dient een breed gedragen regionale visie op duurzame ontwikkeling en ecosysteem-management als uitgangspunt worden genomen. Structuren als SEMRY dienen deze visie ook mede vorm te geven. De derde belangrijke les is dat het noodzakelijk is de rol van het Maga-meer en SEMRY te herzien in relatie tot deze regionale visie. Hiermee kunnen SEMRY's economisch potentieel, rol in natuurherstel en lokale legitimiteit worden vergroot. Nieuwe investeringen, als mogelijke oliewinning, dienen ook vanaf het begin direct aan te sluiten bij de visie op duurzame ontwikkeling. Het lot van de Waza Logone-vloedvlakte in de komende dertig jaar hangt in grote mate af van de rol van de Maga-dam, SEMRY en mogelijke nieuwe grootschalige investeringen.

Voor meer informatie

- mark.vanderwal@iucn.nl (Mark van der Wal, IUCN NL)
- zieberoland@yahoo.fr (Roland Ziebe, CEDC)
- yem_eau@yahoo.fr (Aboukar Mahamat, ACEEN)
- molenaar@aidenvironment.nl (Jan Willem Molenaar, Aidenvironment)